

Fotnoterna upptar ca 50 sidor i petitstil av bokens totalt 402 sidor. Man bjuds också på en urvalsbibliografi, ett påhittigt ämnesregister samt ett selektivt index över egennamn. I detta senare egennamnindex återfinns inte bara gamla bekanta som Zeus, Isis och Augustus utan också Mary (innovativ expert på romersk religion), Hartmut (seriös tysk kyrkohistoriker), Keith (brevskrivare; det är Hopkins själv!) och Avi (specialist på romersk judendom). Dessa personer är kollegor till Keith Hopkins och till dem skickar han förtroendefullt sina olika kapitel: tidsreseavsnitten, de olika Tv-dokumentärerna, de normala utredande avsnitten. För det mesta får han tillbaka helt nergörande kritik.

Är dessa brev äkta brev från de berörda kollegorna? I så fall är t.ex. Mary identisk med den feministiska religionshistorikern och antikforskaren Mary Beard vid Newnham College i Cambridge. Men varför är Marys brev dagtecknat New Hall? Sådana mystifikationerna förleder läsaren till att tro att merparten av de kritiska breven är skrivna av en ironisk Keith Hopkins själv, som vill visa hur oåtkomlig sanningen om det kända källmaterialet är.

Kristendomens triumf är för Hopkins en berättelse om kamp, mod och religiös besatthet. Den är samtidigt en berättelse om en religiös förnyelse som lämnat sina spår även i den moderna kristendomen

På omslagets baksida har författaren försökt sammanfatta sina avsikter: «För att på nytt erfara tankarna, känslorna, praktikerna och bilden av det religiösa livet i det romerska imperiet, där den ortodoxa kristendomen föddes i all sin variantrikedom, måste vi kombinera antika uppfattningar, hur partiska de än är, med modern förståelse, hur missledande den än kan vara. Detta är den spänning och begeistring som ligger i att återskapa och avläsa den antika värld som en gång var full av hårda verkligheter, drömmar, demoner och gudar».

Keith Hopkins nya bok är ett veritabelt läsäventyr. Man kan bara hoppas att den också finner en klassiskt bildad kongenial svensk översättare!

Lars Rydbeck

Jesper Svartvik: *Mark and Mission. Mk 7:1-23 in Its Narrative and Historical Contexts (Coniectanea Biblica, New Testament Series vol. 32). xvii + 459 sid. Almqvist & Wiksell International, Stockholm 2000.*

What is the meaning of the controversy story related in Mk 7:1-23? By situating his analysis within a thoughtful and thorough review of both literary theory and historical criticism, Doctor Jesper Svartvik guides his reader across these vast plains of scholarship

to his closing conclusion: the story is not about purity («an awkward halakhic statement»), but about the perils of evil speech («a credible aggadic statement», p. 411).

The pericope at issue opens with scribes and Pharisees observing that Jesus' disciples eat *koinais chersin*, with hands unwashed and, hence, «common» as opposed to «holy». (The usual English translation of *koinos* as «defiled» misses the Greek.) They ask why Jesus' disciples do not follow «the traditions of the elders» (v. 5), which gives Mark's Jesus the opportunity to quote Isaiah 29:13 LXX («This people honors me with their lips, but their heart is far from me; in vain do they worship me, teaching as doctrines the precepts of men» »). The next several verses juxtapose the fifth commandment to the pledging of *corbanot*. Vs. 14 changes Jesus' audience: he now calls «the people» and teaches them, «*There is nothing outside a man which going into him can defile (koinosai) him, but the things which come out of a man are what defile him*», (vv. 15-16). Vs. 17, another change of audience: his disciples, absent the people, ask him «about the parable». «And he said to them, ... «Do you not see that whatever goes into a man from outside cannot defile him, since it enters not his heart, but his stomach, and so passes on?» *Thus he declared all foods clean.* And he said, «What comes out of a man is what defiles a man.» »

In his opening chapter, Svartvik introduces his project, which is at once destructive and constructive. His target is those mainstream NT interpretations which see in this passage a reliable index of the historical Jesus' rejection of Israel's food laws, and so *grosso modo* of Torah as well. His goal is to reconstruct what he calls the *ipsissima structura*, a credible historical setting both for this teaching of Jesus (vv. 15-16), and for its Marcan gloss (v. 19b). The four one-hundred-page chapters that follow pursue both aims simultaneously, while offering exhaustive, chronologically arranged reviews of the pertinent scholarship, from Harnack through Crossan and Sanders along the historical axis, from Auerbach through Malbon and further on the literary-critical (see especially chapter 2). Svartvik then embarks upon an historical survey of the interpretation of this pericope (which tradition most often viewed in its Matthean form), first clustering the canonical material, then Thomas, then the apostolic fathers, and closing with (mostly Greek) patristic writers through Chrysostom. He concludes here that 1) no one in the earliest period referred to such a saying of Jesus as abrogating the food laws in particular or the Law in general; 2) «early Christian writers could not make up their minds whether Jesus taught or fought the Law» (p. 203); and that 3) in paraenetic contexts, ancient

Christians took the pericope to warn against evil speech.

Chapter Four then investigates the nature of the Markan narrative itself, to establish through current structuralist theory (see e.g. p. 228) the patterns of thought and thus of meaning embedded or encoded in this gospel. Svartvik isolates Mk 7:15 between the two instances of feeding (hence the evangelist's segue at 7:19b) in Mk 6 and Mk 8, while arguing that the east/west pattern of Jesus' journeys across the Sea of Galilee symbolizes an alternation of Jewish (the Eastern shore) and Gentile contexts (the Western shore). Hence the author's hermeneutical Rosetta Stone: «the inverted Z-structure of the Gospel of Mark» (see esp. his chart, p. 282), through which the reader might understand the plot of Mark, the relation between plot and causality within Mark's story, and the relationships between Mark's Jesus and other characters — inside disciples, minor characters, outside disciples, and antagonists — that contour the story. The author sums up his efforts and insights in this very complex chapter on pp. 303-305, concluding that «*the Jew-Gentile motif is undoubtedly one of its [the gospel's] most distinguished marks and missions*» (author's emphasis).

Chapter Five brings this whole ambitious project to port with a dual consideration of these two distinctly different historical moments in the evolution of Christianity: that of Jesus of Nazareth, and that of the evangelists. In search of the former, Svartvik examines both ancient Jewish purity laws and current academic analysis of them. In passages that parallel chronologically and strategically his earlier survey of apostolic and patristic authorities, Svartvik here examines classical Jewish authorities on issues of food and purity. This discussion eventuates in his important observation that ancient Jews — and thus, Jesus — distinguished between ritual purity, moral purity, and food laws: that prohibited food was not thought to render one unclean (p. 374); and that «numerous food laws have no relation whatsoever to impurity» (p. 406).

The Jesus tradition behind Mk 7:15, its *ipsissima structura*, the author argues, thus lies within the broader stream of aggadic tradition about the polluting dangers of «contaminating speech . . . what comes out of a man» (p. 408). The evangelist's historical context, by contrast, is the post-resurrection mission to the Gentiles, which Svartvik also characterizes as «the Pauline mission». In its concern to encompass Gentiles in the Christian mission, Mark, the author concludes, «is a Pauline gospel» (e.g., p. 325); hence Mark's «reformatting» of this bit of earlier tradition at 7:19b, thus refuting the importance of Jewish observances for Gentile Christians. In deci-

ding finally be-tween Jewish aggada or Markan mission as the correct interpretive context for reconstructing what Jesus of Nazareth might have taught, Svartvik concludes by repeating Lloyd Gaston's valuable recommendation about the use of the criterion of dissimilarity: it «must be reversed so as to say that anything that makes Jesus sound like a first-century Jew is to be preferred to anything that makes him sound like a Christian or an object of Christian devotion», (Gaston *apud* Svartvik, p. 411).

This is a huge, intellectually ambitious and meticulously researched project. So much material of so many different sorts is presented, reviewed, refuted or refined that, were it not for Svartvik's determined focus on these verses of the pericope itself, the whole might not cohere. But it does — a tribute as much to the lucidity and gracefulness of the author's English style (which native speakers might well envy) as to his conceptual clarity.

The author's methodological commitment to both literary theory and historical analysis, however, highlights the problems as well as the virtues of his presentation. The connection between both modes of critical thinking is never made clear. Does a modern literary-critical appreciation of an ancient author's text tell us anything whatsoever about the historical author, and his (ancient) concerns? The problem goes back to Auerbach's subtitle: we wrestle here with the relation between representation and reality, or at least with framing a theory that bridges the two. (See especially p. 323 for Svartvik's thoughts on the problem of referentiality.) Particularly in his structuralist analysis of Mark, Svartvik attributes ancient historical social reality (Mark's putatively central concern, back in the first century, with Gentile missions) to an idea made available to him primarily from an application of Malbon to the text.

But of course there is no necessary relation between current interpretive ideas and the actual shape of the past. Svartvik seems to venture a theoretical linkage in the course of his discussion of «round characters» in Mark's narrative: Markan characterisation, he seems to want to say, bridges the gap between literary representation and history. («The multifaceted characterisation of the protagonist is also a link to the historical figure of Jesus», p. 259.) This seems hazardous: «round characters» may by definition seem more realistic or life-like, but that does not *eo ipso* make them more «real». And Svartvik's search for an historical context for the evangelist that accommodates the Gentile/Jewish motif leads him, in my view, onto some thin ice. He postulates pre-Christian missions to Gentiles to convert them to Judaism, and such a missionary career to Paul (this last on the strength of Gal 5:11, p. 341). But the existence of

such missions is widely contested (e.g., S.J.D. Cohen 1989; P. Fredriksen 1991; S. McKnight 1991; M. Goodman 1994), and if they go, so does Paul as a pre-Christian missionary. Further, to designate (Law-free?) Christian missions to Gentiles as specifically «Pauline» (e.g., pp. 406–7) unnecessarily restricts them. Paul was only one of an unknown number of such Jewish *apostoloi*; and the position that Gentiles, if they remain Gentiles, are not responsible to and for the mandates of Torah (that is, they are, in the Lutheran locution, «Law-free») is a principle not of Pauline Christianity, but of Judaism generally. It cannot serve then as an ideological marker uniting Paul's views with a Markan «outreach to Gentiles» (p. 406).

It is the measure of the excellence of Svartvik's study that its problems are as stimulating and engaging as its strengths. *Mark and Mission* offers important contributions in a multitude of inter-related fields — New Testament literary theory, historiography, historical Jesus, Pauline studies, patristic reception history, Jewish Studies. It brilliantly displays the virtues of the interdisciplinary research it embodies.

Paula Fredriksen

René Kieffer: *Jésus raconté. Théologie et spiritualité des évangiles*. 190 sid. Paris: Cerf 1996.

«Den berättade Jesus» — under denna titel presenterar prof. em. René Kieffer en narrativ studie av de fyra kanoniska evangeliernas Jesusbilder. Med den erfarne bibelforskarens överblick över det komplicerade nytestamentliga forskningsfältet vänder han sig i denna till det yttre anspråkslösa bok på c:a 190 små sidor såväl till en bred publik som till en akademisk läsekrets. Resultatet är en uppbygglig, teologiskt syntetiserande framställning, vars primära syfte är att gagna den kristen läsning av evangelierna, men som också, genom sin karaktär av en narrativ analys av de olika evangeliernas texter om Jesus, har sin givna plats inom den akademiska nytestamentliga forskningsdisciplinen. Detta är alltså en skrift, som på ett utmärkt sätt passar in i den katolska traditionen av *lectio divina*, dvs. en närläsning av den kristna trons fundamentala texter, där deras teologiska och andliga budskap står i fokus. Det är bara att hoppas på en snabb översättning till svenska, så att innehållet i denna väsentliga skrift kan bli tillgängligt även för en bredare svensk publik!

Läsaren känner igen en del tankegångar från presentationen av drag i de olika evangeliernas teologi i Kieffers *Nytestamentlig teologi* (som nu kommer i ett sedan länge emotsett nytryck), samtidigt som nya forskningsresultat också givit honom uppslag till nya

perspektiv. Således är själva det strukturerande anslaget i boken inspirerat av dansken Ole Davidsens doktorsavhandling från Århus 1993, *The Narrative Jesus. A Semiotic Reading of Mark's Gospel*. Varje evangelists speciella teologiska profil mejslas fram i en tät närläsning av deras narrativa och diskursiva partier. Metodiskt styrande kriterier är Jesu tre roller som undergörare, som förkunnare av Guds Rike, och som Frälsare. Genomgången av dessa tre funktioner hos de olika evangeliernas «berättade Jesus» utgör stommen i bokens disposition. Utan att hemfalla åt tröttnande upprepningar (en uppenbar risk vid denna typ av successiva omläsningar av samma texter utifrån skiftande perspektiv), liksom åt risken att hamna i ytliga generaliseringar kring sådant som inte direkt hör till undersökningens centrala ämnesområde, lyckas författaren förmedla en djup analys av resp. evangeliums Jesusbild, som känns fräsch även mot slutet av den tredje genomgången.

Mot slutet av boken ställs så den teologiska och hermeneutiska frågan om relationen mellan berättelsernas Jesus, historiens Jesus, och läsarnas Jesus. På några korta sidor sammanfattas evangeliernas bilder av Jesus i de tre rollerna som undergörare, som gudsríkets uppenbarare resp. som Frälsare mot en bakgrund av problematiken kring den historiske Jesus. Läsaren orienteras också i översiktliga drag om den moderna Jesusforskningen sedan Albert Schweitzers epokgörande studier i början av förra seklet. Författaren konstaterar med rätta att även om Jesusgestalten nu i den tredje fasen av «jakten på den historiske Jesus» på ett mera trovärdigt sätt än förut förankrats i sin tids hellenistisk-judiska miljö, så kvarstår de teologiskt och andligt sett synnerligen centrala frågorna om Jesu identitet och självmedvetande. Detsamma gäller frågan om hans betydelse för människors andliga liv. Här pläderas för en kombination av en historisk jakt på den jordiske Jesus och en teologisk läsning som söker uppbyggelse. Denna väg vill författaren anvisa sina läsare — och som han själv påpekar: det är just evangeliernas narrativa form som hindrar teologin från att drivas alltför långt bort från kontakten med verkligheten. Det är den berättade Jesus som erbjuder människan en modell att identifiera sig med, ett föredöme att efterlikna, och som förkunnar ett Rike att ständigt omvända sig till.

Håkan Ulfgard

